

CONCEPTUALIZAREA RELAȚIILOR CIVIL-MILITARE, SUPPORT AL PROCESELOR DE INSTITUȚIONALIZARE

CONCEPTUALIZATION OF CIVIL-MILITARY RELATIONS, AS SUPPORT OF THE INSTITUTIONALIZATION PROCESSES

Drd. Irina IOANA*

Teoria privind relațiile civil-militare reprezintă o componentă instituțională principală în cadrul politicilor de securitate. În acest context teoretic, controlul civil, cu alte cuvinte, subordonarea puterii militare către o autoritate civilă este o componentă importantă a democrațiilor liberale, împreună cu pluralismul civic de protecție a statului de drept, un sistem judiciar independent, precum și protecția drepturilor minorităților și libertăților fundamentale.

The theory regarding civil-military relations represents a main institutional component of security policies. In this theoretical framework, civil control, in other words, the subordination of military power to civil authority is an important component of liberal democracy together with civic pluralism, the protection of the rule of law, the independence of the judiciary system and the protection of minorities' rights and fundamental freedoms.

Cuvinte-cheie: relații civil-militare; democrație; control civil; guvernare.

Keywords: civil-military relations; democracy; civil control; government.

De-a lungul istoriei, una dintre preocupările principale ale guvernării umane a fost subordonarea forțelor militare „unei autorități politice”¹. Controlul civil, cu alte cuvinte, subordonarea puterii militare către o autoritate civilă este o componentă importantă a democrațiilor liberale, împreună cu pluralismul civic de protecție a statului de drept, un sistem judiciar independent, precum și protecția drepturilor minorităților și libertăților fundamentale².

Dahl susține că plasarea acestui control în mâinile oficialilor aleși este o condiție esențială pentru ca democrația să supraviețuiască, considerând controlul militar asupra democrației ca fiind cel mai mare pericol intern, având în vedere faptul că atât armata, cât și poliția pot încerca să controleze clasa politică prin intermediul „constrângerii fizice”. În acest sens, este foarte important să se limiteze puterea armatei și poliției subordonându-le oficialilor aleși în mod democratic³.

Democrațiile occidentale fac uz, în prezent, de „puterea civilă, ca o măsură către progresul democrației”⁴; mai mult decât atât, controlul civil asupra armatei este recunoscut ca o condiție fundamentală pentru existența și rezistența unui regim democratic. După terminarea Războiului Rece, o serie de organizații internaționale de securitate au dezvoltat o politică proprie de apărare, prin introducerea unui nou cadru privind promovarea „relațiilor civil-militare democratice”⁵. Uniunea Europeană nu poate fi considerată una dintre aceste organizații, din moment ce nu reușește să ofere un cadru unic privind guvernarea democratică a sectorului de securitate, sau privind controlul civil-militar. În acest sens, Uniunea Europeană se bazează foarte mult pe cadrele juridice și pe obiectivele de referință ale diferitelor organizații internaționale și adoptă standardele lor ca indicatori ai propriei poziții în acest domeniu special. De exemplu, OSCE poate fi identificată ca fiind una dintre cele mai importante organizații internaționale pentru adoptarea de standarde pentru

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: ira_ioana@yahoo.com

guvernarea democratică a sectorului de securitate și pentru controlul civil asupra armatei. În primul rând, OSCE a adoptat un Cod de conduită privind aspectele politico-militare ale securității încă din 1994. Codul este semnificativ datorită dispozițiilor sale privind controlul democratic asupra militarilor, fiind recunoscut pe scară largă ca acordul care identifică normele și standardele esențiale privind controlul democratic al forțelor armate⁶.

Codul OSCE acceptă controlul democratic militar ca element indispensabil al stabilității și securității și subliniază că „integrarea forțelor de securitate cu societatea civilă este vitală pentru expresia democrației”. Mai mult decât atât, articolul VII al Codului prevede că: „Fiecare stat participant va asigura în orice moment și va menține în mod eficient îndrumarea și controlul forțelor sale militare, paramilitare și de securitate de către autoritățile constituțional stabilite investite cu legitimitate democratică (alin. 21). Totodată, se prevede că „fiecare stat participant va asigura aprobarea legislativă a cheltuielilor pentru apărare” (par. 22) și că „fiecare stat participant, oferind în același timp pentru membrii săi servicii individuale în exercitarea drepturilor civile, se va asigura că forțele sale armate sunt neutre politic” (par. 23)⁷.

De asemenea, notabilă este doctrina NATO – organizație internațională care desfășoară activități ce promovează valorile liberale și contribuie la controlul democratic al forțelor de apărare. De exemplu, prin Parteneriatul pentru Pace (PfP), NATO asistă statele membre în reformarea sectoarelor lor de securitate, vizând în special instituirea unor cadre constituționale care consacră un control democratic asupra responsabilității militare și parlamentare⁸. Obiectivul principal al PfP este acela de a promova o schimbare democratică „în relațiile civil-militare prin realizarea reformelor necesare. În principal, PfP pune un accent puternic pe sprijinul în ceea ce privește democratizarea țărilor, în scopul integrării lor în structurile de securitate de Vest”⁹. În acest sens, noțiunea de guvernare democratică a sectorului de securitate subliniază importanța unor mecanisme de influență prin care să se poată dovedi controlul extern asupra structurilor militare.

NATO oferă, de asemenea, sprijin țărilor candidate pentru stabilirea controlului civil coordonat asupra armatei¹⁰. În acest scop, NATO a înființat Membership Action Plan „pentru potențialii săi membri, cu scopul de a îi ajuta la transformarea sectorului apărării. Acest

plan de acțiune servește ca un program formal pentru țările candidate. Cerințele și condițiile planului includ o gamă largă de aspecte, cum ar fi drepturile omului, politici de securitate și guvernare democratică în sectorul de apărare”¹¹.

În multe privințe, NATO oferă, în stil democratic, repere detaliate și clare cu privire la relațiile civil-militare.

În completarea inițiativelor menționate mai sus privind guvernarea democratică a sectorului de securitate, în 2002, ONU a stabilit Programul de Dezvoltare al Organizației Națiunilor Unite subliniind astfel „necesitatea de a avea o guvernare democratică a sectorului de securitate pentru a garanta siguranța oamenilor, pentru a preveni militarii să aibă putere coercitivă, precum și pentru asigurarea responsabilității militare.”

Nu în ultimul rând, Consiliul Europei, apare ca un puternic susținător al democrației pluraliste, al libertăților fundamentale și drepturilor omului, dar și al statului de drept. Din acest punct de vedere, statutul de membru în Consiliul Europei este adesea considerat ca o confirmare a prerogativelor democratice ale unei țări. În ceea ce privește guvernarea democratică în domeniul specific, începând cu anul 2005, Consiliul Europei a emis o recomandare privind „supravegherea democratică a sectorului de securitate în statele membre”¹².

Deși Uniunea Europeană a fost implicată în promovarea guvernării democratice a sectorului de securitate, contribuția sa în a furniza repere clare a fost destul de limitată. Mai degrabă UE se bazează pe documentele oficiale, recomandările sau codurile elaborate de alte organizații, cum ar fi ONU, OSCE, NATO, Consiliul Europei.

Mai mult decât atât, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (cunoscută sub numele de Comisia de la Veneția), care servește drept organ consultativ al Consiliului Europei pe probleme constituționale, a pregătit un studiu privind controlul democratic asupra forțelor armate încă din 2007. Acest studiu are scopul de a evalua abordările funcționale, normele politice reciproce și standardele privind controlul democratic al forțelor armate și vine în sprijinul ideii că un control democratic asupra armatei este un aspect important al democrației, deoarece aceasta servește pentru alinierea intereselor militare pe de o parte, și a societății democratice, pe de altă parte, pentru a garanta și a proteja valorile constituționale

democratice ale statului de drept. De asemenea, studiul arată că prin controlul armatei de către civili se poate ajunge „estomparea diferenței civil-militare”, aspect care facilitează „încrederea, cooperarea și coordonarea” între civili și militari, și promovează integrarea celor două entități aflate sub acoperișul aceleiași societăți democratice¹³.

Pe baza documentelor oficiale, menționate mai sus, se poate concluziona că ONU, OSCE, NATO și Consiliul Europei promovează supremația civililor asupra forțelor armate, precum și o legislație transparentă și responsabilă. Acestea sunt considerate de către organizațiile internaționale elementele importante și fundamentale ale controlului democratic asupra sectorului de securitate, iar absența unui astfel de control poate provoca pericole grave pentru consolidarea democrației. Se poate argumenta că aceste organizații sunt într-o poziție mai bună în ceea ce privește furnizarea de orientări concrete cu privire la ceea ce înseamnă și ceea ce implică guvernarea democratică în sectorul de securitate, făcând referire la specificitatea normelor și standardelor în domeniu, precum motivele pentru care este necesară o guvernare democratică a sectorului de apărare în statele cu potențial de membru¹⁴. Uniunea Europeană nu furnizează aceste orientări privind guvernarea democratică a sectorului de securitate. De fapt, deși documentele oficiale ale UE fac trimiteri la controlul civililor asupra armatei în cadrul guvernării democratice a sectorului de securitate, aceste referințe par a fi desprinse din altă parte, prin urmare, atrag atenția asupra deficiențelor UE în asigurarea unui cadru cuprinzător pentru statele sale membre. Având în vedere politica sa de extindere, în cazul în care UE cere anumite modificări în reformele din țările candidate în vederea alinierii cu standardele și practicile proprii ale UE în acest domeniu special, nici măcar nu vor avea cum să înțeleagă ce trebuie să facă.

Prin urmare, se poate argumenta că, la fel ca în cazul drepturilor minorităților, normele rigide, seci și neclare din partea UE cu privire la controlul civil al sectorului de securitate, în principal în componența sa de drept (de exemplu, acquis-ul comunitar), ridică probleme pentru a căror rezolvare UE, în absența unei politici comune, cere nelegitim reforme politice țărilor candidate, ca parte a cadrului lor de preaderare. Această problemă de legitimitate pune în pericol, de asemenea, transformarea

instituțională și politică atât a țărilor candidate, cât și a țărilor membre.

În ceea ce privește problemele ridicate mai sus, acest articol analizează impactul condițiilor impuse de către Uniunea Europeană privind controlul civil asupra armatei în țările membre, concentrându-se pe evoluțiile juridice și instituționale, dar și pe cooperarea internațională.

În mod similar cu o altă problemă stringentă, regimul drepturilor minorităților, guvernarea democratică a sectorului de securitate și controlul civil asupra armatei nu sunt încorporate în acquis-ul comunitar, iar acest lucru poate fi considerat ca o reflecție a lipsei de politici comune și a absenței unei baze solide pentru transpunerea formală și legală a normelor interne

Pentru a evalua factorii cu impact asupra eficienței condițiilor impuse de UE, în ceea ce privește transformarea instituțională și (re)formarea politică în domeniul militar, analiza sistematică se va concentra pe factorii de la nivelul Uniunii Europene, pe stimulentele interne și externe și mai ales pe modele de învățare socială. Acești factori sunt: costurile interne ale reformei, credibilitatea condițiilor impuse, recompensele, legitimitatea și identitatea națională.

Controlul civil este, în general, acceptat ca o condiție necesară, prealabilă pentru un sistem democratic, dar nu suficientă. Pentru o democrație funcțională, o „structură guvernamentală, stabilă și legitimă, împreună cu statul de drept și libertățile civile, este esențială pentru perseverența guvernării democratice efective”¹⁵.

Cel de-al doilea element fundamental se află în aparatul de stat funcțional, cel care definește metodele prin care armata este pusă sub control civil. Una dintre aceste metode implică transparența armatei și responsabilizarea sa în fața aparatului legislativ, care consolidează identificarea armatei cu poporul prin încurajarea de discuții publice și încredere reciprocă cu privire la aspecte legate de politica de apărare, bugetul militar și operațiile militare.

Cel de-al treilea element fundamental se concentrează asupra forțelor militarizate, armata și poliția, care pot să nu respecte controlul civil. Elementul final fiind capacitatea militarilor de a se abține să intervină în scena politică.

Diamond susține că „democrația nu poate fi consolidată până când armata nu devine ferm

subordonată controlului civil”¹⁶. În aceeași linie de raționament, Przeworski¹⁷ susține că în cazul în care puterea militară nu este temperată, atunci armata poate acționa ca un stat separat în cadrul unui stat democratic, aspect care poate crea probleme în funcționarea democrației, deoarece intervenția militară în politică are un impact restrictiv asupra funcționării instituțiilor democratice”. În mod similar, Hanggi și Tanner¹⁸ indică faptul că absența unui control democratic asupra armatei are un impact negativ asupra securității interne și externe, precum și asupra dezvoltării politice și economice a țărilor aflate în proces de tranziție.

Prin urmare, este extrem de important să se ajungă la un control civil asupra armatei, dacă scopul este acela de a avea un sistem politic democratic.

Din punct de vedere instituțional, principiile generale de guvernare democratică a sectorului de securitate și apărare implică un control civil, parlamentar, judiciar și public al acestuia. Aceasta include un cadru constituțional și legal constând în gestionarea sectorului de securitate de către guverne civile, supravegherea legilor și a bugetelor aferente și participarea societății civile în procesul de dezbateri la nivel național pe probleme de securitate¹⁹.

Deși armata a fost un actor indispensabil în politică de-a lungul istoriei, puterea militară și impactul acesteia asupra politicii au fost semnificativ reduse. Nu putem considera această schimbare ca fiind una pur instituțională, însă totuși este o schimbare importantă de mentalitate.

Ca parte a agendei sale de promovare a democrației, Uniunea Europeană desfășoară activități de reformă a sectorului de securitate, iar motivul din spatele acestor activități își are rădăcinile în argumentul că UE consideră că liberalizarea politică și economică în democrațiile moderne nu poate fi realizată cazul în care sectoarele apărării și securității ale țărilor sunt sub- sau nereformate. Cu toate acestea, chiar dacă UE s-a implicat cu succes în promovarea ideii de guvernare a sectorului de securitate, nu a reușit să furnizeze de un cadru politic cuprinzător privind acest aspect critic.

Chiar dacă principiile menționate mai sus sunt adoptate în conformitate cu cerințele UE, ca parte a îndeplinirii criteriilor politice de la Copenhaga, acestea lasă loc de interpretare a ceea ce înseamnă de fapt conceptele de guvernare democratică a

sectorului de securitate sau controlul civil asupra forțelor armate militare și nu oferă în mod explicit orientări clare și credibile cu privire la modul de a realiza aceste cerințe. De exemplu, Rapoartele periodice ale Comisiei Europene sunt singurele documente oficiale care indică așteptările Uniunii Europene pe această temă.

Cum arătam și anterior, UE a încorporat în condițiile sale privind guvernarea democratică standarde de la alte organizații internaționale și a creat astfel un set de norme de bază cu privire la ceea ce este cunoscut sub numele de „control civil democratic”²⁰, iar asta este cam tot ce a făcut. Strategia pentru Apărare a Uniunii Europene nu a mai suferit nicio modificare din 2007 și cel mai probabil va mai dura mult până când lucrurile se vor pune în mișcare.

Uniunea Europeană se consideră a fi un actor gata să împărtășească responsabilitatea față de securitatea globală. Odată cu adoptarea Strategiei Europene de Securitate la finalul anului 2003, la nivelul Consiliului European, s-a reiterat rolul pe care acesta vrea să joace în sprijinirea unei ordini internaționale bazate pe un multilateralism eficient în cadrul ONU. În acest context încărcat cu pericole noi, dar, de asemenea, cu noi oportunități, angajamentul ferm al statelor membre de a oferi Uniunii Europene instrumentele necesare pentru a aduce o contribuție majoră la adresa securității și stabilității într-un inel de țări bine guvernate din Europa și din lume este mai puternică decât oricând.

În consecință, statele membre au decis să își fixeze un nou obiectiv global, care să reflecte Strategia europeană de securitate, evoluția mediului strategic și tehnologic, iar acest lucru ar putea include, de asemenea operațiile comune de dezarmare, sprijinirea în combaterea terorismului și reforma sectorului de securitate. UE trebuie să fie în măsură să acționeze înainte de a se produce o criză pentru că prin angajament preventiv se poate evita deteriorarea unei situații.

Ultimul deceniu al secolului XX a adus problema relațiilor civil-militare în centrul studiilor politice, iar abordarea unor aspecte precum securitatea națională, guvernarea democratică a sectorului de apărare și influența militară în politică, în special în țările democratice, a ajuns la un grad de teoretizare impresionant.

Concluzii

Transformarea nu este nimic mai mult decât un proces de schimbare. Transformarea instituțională a armatei are nevoie de un management politic eficient și riguros atât pentru realizarea procesului în sine, cât și pentru reorganizare – aspect ce necesită mandat și sprijin politic, nu numai în România, ci și la nivelul Uniunii Europene.

Strategia europeană de securitate este o realizare conceptuală foarte importantă, însă ar fi necesară actualizarea acesteia precum și a politicii de securitate și apărare națională în sensul armonizării cu cea europeană, ca parte a politicii comune externe și de securitate, asigurând existența instituțiilor în măsură să ia decizii, să se angajeze în activități de planificare, de coordonare și de acțiune în timp util, precum și capacitatea de a finaliza sarcinile repartizate.

SUA consideră că Europa trebuie să se transforme din consumator de securitate în producător de securitate, că trebuie să aibă grijă de propria sa vecinătate, că statele membre trebuie să investească mai mult și mai inteligent în apărare și să adopte o imagine mai cuprinzătoare a managementului crizelor; însă efectele crizei economice mondiale asupra bugetelor de apărare au fost agravate de diminuarea sprijinului public pentru angajarea în conflicte străine aparent insolubile. Reducerea cheltuielilor a impus transformări continue, care au vizat armata atât ca organizație, cât și ca instituție. Profesionalizarea armatelor NATO a început în anii 1990, iar în prezent cele mai multe sunt în întregime profesioniste. Acest lucru a însemnat o schimbare completă, nu numai în formă, ci și în modul în care forțele sunt structurate. Astfel, între 1996 și 2013, armata franceză a scăzut de la 268.000 la aproximativ 119.000 recruți. În Regatul Unit, numărul acestora, în 2013, este de 100.000 și va scădea până la 82.000, în 2020. Pentru armata Germaniei, tendința este și mai clară: reforma în curs prevede un maxim de 61.000 de soldați. Forțele terestre poloneze sunt acum la 25% din numărul cu care se lăudau în urmă cu 20 ani, în timp ce armata bulgară a scăzut de la un efectiv de 50.000 în anul 1996, la 16.000, în 2013, însă numărul, ori amploarea globală a conflictelor nu pare să scadă, ba dimpotrivă.

Reformele în derulare în armatele europene au hrănit inițial unele iluzii că ne putem îndrepta spre o lume fără conflicte, că războaiele în teren sunt un lucru de domeniul trecutului. Scăderea efectivelor

militare a fost cel puțin compensată de investițiile în armament, studii recente ale SIPRI arătând cifre înspăimântătoare investite în sectorul militar.

Concentrându-se pe capacitățile de luptă în detrimentul funcțiilor de sprijin de luptă a fost posibil, inițial, ca ministerele de resort să continue să aducă contribuții substanțiale misiunilor alianței militare. Cu toate acestea, deficitele sunt acum evidente, marile puteri terestre ale Europei (Franța, Marea Britanie și Germania, urmate de Italia și Spania) se luptă pentru a menține o forță de teren capabilă.

Armatele occidentale au descoperit în Irak, Afganistan și Liban că au de-a face cu situații complexe și consumatoare de resurse. Acest lucru a generat reticență atât în rândul politicienilor, cât și al publicului de a mai disloca forțe militare în regiuni îndepărtate și pentru o lungă perioadă de timp. Cu toate acestea, rămâne o realitate faptul că prezența fizică a forțelor terestre oferă speranța stabilizării situației în teren. Aceste forțe au adaptabilitatea și capacitatea de a se angaja într-o gamă largă de misiuni, constituindu-se astfel într-o resursă pe care liderii guvernamentali trebuie să o dețină, în cazul în care speră ca țările lor să îndeplinească roluri vizibile în politica externă.

În peisajul de securitate multidimensional și complex de astăzi, reconstruirea statelor, suprimarea terorismului, precum și răspunsul la catastrofe umanitare sunt sarcini de o importanță egală cu capacitatea de a lansa operații militare.

Această lucrare a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului **POSDRU/159/1.5/S/138822**, cu titlul „**Rețea Transnațională de Management Integrat al Cercetării Doctorale și Postdoctorale Inteligente în Domeniile „Științe Militare”, „Securitate și Informații” și „Ordine Publică și Siguranță Națională” – Program de Formare Continuă a Cercetătorilor de Elită – „SmartSPODAS”.**”

NOTE:

1 Richard H. Kohn, *How democracies control the military*, Journal of Democracy, 1997, pp. 140-153.

2 Larry Diamond, *Developing Democracy - Towards Consolidation*, Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1999.

3 Robert A. Dahl, *On Democracy*, New Heaven and London: Yale University Press, 1998, pp. 148 - 149.

4 *Ibidem*, p. 34.

5 Andrew Cottey, Anthony Forster, *Reshaping defence diplomacy: new roles for military co-operation and assistance*, Oxford: Oxford University Press, 2004, pp. 31 - 40.

6 Margriet Drent, David Greenwood, Sander Hulsman, Peter Volten, *Organising National Defence for NATO Membership - The Unexamined Dimension of Aspirants*, Readiness for Entry, Harmonie Paper 15. Gronlngen, the Netherlands: The Centre for European Security Studies, 2001.

7 OSCE *The Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security*, 1994.

8 NATO *Partnership for Peace: Framework Document*, 1994.

9 Reka Szernerkenvt, *Central European Civil-Military Reforms at Risk*, Adelphi Paper No.306. 1155, Oxford: Oxford University Press.,1996, pp. 64-67.

10 James Burk, *Theories of Democratic Civil-Military Relations*, Armed Forces & SOCIety, 2002, pp. 7-29.

11 NATO *Membership Action Plan*, 1999.

12 Council of Europe, *Recommendation on the democratic oversight of the security sector*, 1713. 2005.

13 Council of Europe, *European Commission for Democracy through Law*, Study on the Democratic Control of the Armed Forces, CDL-DEM(2007)003, 2007.

14 Heiner Hanggi, Fred Tanner, *Promoting security sector governance In the EU's neighbourhood*, Challiat Paper No. 80, EU Institute for Security Studies (ISS), Conde-sur-Nalreau, France: Corlet Imprlmeur, 2005.

15 Heiner Hanggi, Fred Tanner, *Promoting security sector governance In the EU's neighbourhood*, Challiat Paper No. 80, EU Institute for Security Studies (ISS), Conde-sur-Nalreau, France: Corlet Imprlmeur, 2005.

16 Larry Diamond, *Developing Democracy - Towards Consolidation*, Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1999, p. 113.

17 Adam Przeworski, *Sustainable Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press,1995, pp. 46 - 48.

18 Heiner Hanggi, Fred Tanner, *Promoting security sector governance In the EU's neighbourhood*, Challiat Paper No. 80, EU Institute for Security Studies (ISS), Conde-sur-Nalreau, France: Corlet Imprlmeur., 2005, p. 8.

19 Heiner Hanggi, Fred Tanner, *Promoting security sector governance In the EU's neighbourhood*, Challiat Paper No. 80, EU Institute for Security Studies (ISS), Conde-sur-Nalreau, France: Corlet Imprlmeur., 2005, p. 15.

20 Margriet Drent, David Greenwood, Sander Hulsman, Peter Volten, *Organising National Defence for NATO Membership - The Unexamined Dimension of Aspirants*, Readiness for Entry, Harmonie Paper 15. Gronlngen, the Netherlands: The Centre for European Security Studies., 2001.

BIBLIOGRAFIE

Burk James, *Theories of Democratic Civil-Military Relations*, Armed Forces & Society, 2002.

Cottey Andrew, Forster Anthony, *Reshaping defence diplomacy: new roles for military co-operation and assistance*, Oxford: Oxford University Press, 2004.

Dahl A. Robert, *On Democracy*, New Heaven and London: Yale University Press, 1998.

Diamond Larry, *Developing Democracy - Towards Consolidation*, Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1999.

Drent Margriet, Greenwood David, Hulsman Sander, Volten Peter, *Organising National Defence for NATO Membership - The Unexamined Dimension of Aspirants*, Readiness for Entry, *Harmonie Paper 15*. Gronlngen, the Netherlands: The Centre for European Security Studies, 2001.

Drent Margriet, Greenwood David, Hulsman Sander, Volten Peter, *Organising National Defence for NATO Membership - The Unexamined Dimension of Aspirants*, Readiness for Entry, *Harmonie Paper 15*. Gronlngen, the Netherlands: The Centre for European Security Studies, 2001.

Hanggi Heiner, Tanner Fred, *Promoting security sector governance In the EU's neighbourhood*, *Challiat Paper No. 80*, EU Institute for Security Studies (ISS), Conde-sur-Nalreau, France: Corlet Imprlmeur, 2005.

Kohn H. Richard, *How democracies control the military*, *Journal of Democracy*, 1997.

OSCE, *The Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security*, 1994.

Przeworski Adam, *Sustainable Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press, 1995.

Szernerkenvt Reka, *Central European Civil-Military Reforms at Risk*, Adelphi Paper No.306. 1155, Oxford: Oxford University Press, 1996.